

Le bibliografie nazionali: il caso della Cina. Di Ben Gu, pemessa di Mauro Guerrini. = Bollettino AIB, 46. vol. 2006. 3. no. 255–261. p.

Mauro Guerrini a tanulmány bevezetőjében arról ír, hogy a távol- és közép-keleti országok könyvtárügyéről milyen keveset tudunk, noha azok éppen az utóbbi időben nyitnak egyre jobban a nyugati minták felé. Mind a nyitás, mind az ismerkedés szempontjából jelles alkalom volt a szöuli IFLA konferencia, ahol Ben Gu, a kínai nemzeti könyvtár gyarapítási és feldolgozási részlegének vezetője is előadó volt; előadásának szövegét Mohor Jenő tömörítette

A kínai nemzeti bibliográfia

Ben Gu

A kínai nemzeti bibliográfia története

Az első ízben 1987-ben publikált kínai nemzeti bibliográfia – melyet a pekingi nemzeti könyvtár nemzeti bibliográfiai bizottsága szerkesztett – 17 000 címet tartalmazott és lefedte a teljes 1985-ös monográfia-termést, az 1984-es kiadványok egy részét, és néhány új és fontos időszaki kiadvány leírását is tartalmazta. A bibliográfiával egyidejűleg megjelentek a kötetek mutatói is. A nemzeti bibliográfia megjelenése nyomtatott formában 1994-ben szűnt meg. A publikált forma megszüntetését három tényezőre lehet visszavezetni: elsődleges okként a címek éves mennyisége említendő (a számítások szerint több mint 120 000 egység), ami legalább 10 nyomtatott kötetet tenne szükségessé, a második ok a kiadványok árának drasztikus emelkedése, a harmadik ok pedig, hogy a lehetséges használói kör behatároltsága miatt gazdaságtalan a megjelentetés. A kínai könyvtárak többsé-

ge MARC formátumot használ a katalogizáláshoz és a nemzeti könyvtár online katalógusát a könyvtárak a nemzeti bibliográfia elektronikus változataként használhatják.

A nemzeti bibliográfia: a nyomtatott változattól az elektronikus formátumig

A nyomtatott változat megszűnésének pillanatától a kínai nemzeti könyvtárnak mint nemzeti bibliográfiai ügynökségnek a következő problémákkal kellett szembenéznie:

- 1) a kötelepéldány-szolgáltatás többé-kevésbé korlátozott lefedettsége nem teszi lehetővé, hogy a nemzeti könyvtár katalógusa minden kiadványt tartalmazzon;
- 2) mivel a gyermekirodalom és tankönyvek nem

Az előadás szövege angolul: <http://www.ifla.org/IV/ifla72/papers/109-Gu-en.pdf>

szerepelnek a nemzeti könyvtár gyűjtőkörében, a lefedettség mértéke is korlátozott;

- 3) a nemzeti könyvtár és más kínai könyvtárak közötti együttműködés hiánya miatt kimaradnak a nemzeti könyvtár és más, az OLCC konzorciumban részt vevő könyvtárak állományából hiányzó kiadványok.

Mindezen problémák elkerülésére új szervezetre és a bibliográfiai információk elektronikus formátumú kezelésre van szükség.

A nemzeti könyvtár gyarapítási és feldolgozási részlegén belül működő online katalogizálási központ egy Aleph 500-as rendszerrel támogatott osztott katalogizálási modellről tárgyal, ami egy korszerű nemzeti bibliográfia előkészületeit jelentheti. Jelenleg a nemzeti könyvtár kataloguscédulán kapja a többi könyvtártól a dokumentum-leírásokat, hogy saját adatbázisát teljesebbé tegye.

A retrospektív adatbázisok és az online szolgáltatások

A kínai nemzeti könyvtár 1998-ban kezdte meg nemzeti bibliográfiai adatbázisának építését, 1990-ben pedig a MARC formátumú rekordok forgalmazását. 1995–96-ban elkészítette az 1975–1987 közötti kiadványok retrospektív adatbázisát (egy 20 902 karaktert tartalmazó, az ISO 10646 szabványhoz igazodó karakterkészlettel), melynek CD-ROM változatát az 1996. évi pekingi IFLA kongresszus idején adta közre. 1998-ban (három nagy könyvtárral együttműködve) befejeződött az „1949–1987-es évek retrospektív bibliográfiai katalógusa” c. projekt, melynek 400 000 rekordja a vonatkozó időszak kiadványtermésének több mint 80%-át tartalmazza.

Jelenleg az OLCC konzorcium a CNMARC formátumú rekordok forgalmazója, függetlenül attól, hogy a nemzeti könyvtár vagy a projektben részt vevő más könyvtárak munkáján alapulnak az adatok. A használó a Z39.50-es protokollt hasz-

nálva vagy közvetlenül az OLCC hálózatába lépve, ill. más, kisebb könyvtárakon keresztül kapcsolódhat az adatbázisokhoz. A katalógus összesen mintegy 1 200 000 monográfia-rekordot tartalmaz, és évente közel 100 000 monográfiával gyarapodik.

A köteleispéldány-szolgáltatás működése Kínában

Kínában nincs egységes, hatályos jogszabály a köteleispéldány-szolgáltatásról, de több rendelet létezik, melyeket az államtanács, vagy az ahhoz tartozó kiadói és nyomdai főigazgatóság (GAPP – General Administration of Press Publication) adott ki. Ezek szerint a könyvekből, újságokból, folyóiratokból és audiovizuális anyagokból létbe kell helyezni egy példányt a GAPP-nál és az országos letéti könyvtárnál, hármat pedig a nemzeti könyvtárnál. Gyakori, hogy a kiadók nem tartják be ezeket a szabályokat. Mivel nem a kínai nemzeti könyvtár felel az ISBN-számok kiadásáért, és nincs egységes köteleispéldánytörvény, a nemzeti könyvtárra az a nehezen teljesíthető feladat hárul, hogy az ország területén megjelent összes kiadványt be kell szereznie. A kiadók elsősorban a nyomdai főhatósággal szemben mutatnak hajlandóságot a beszolgáltatásra, és csak másodsorban a nemzeti könyvtár felé. Mivel nincs megfelelő koordináció a GAPP és a nemzeti könyvtárt felügyelő kulturális minisztérium között, a nemzeti kiadványtermésnek bizonyos hányta teljesen kimarad a nemzeti könyvtár regisztrációjából. (Pl. a könyveknek kb. 70%-a érkezik be a nemzeti könyvtárba, de ebben nincsenek benne a gyermek- és ifjúsági irodalmi munkát és a tankönyvek.) Hogy adatbázisát a lehető legteljesebbé tegye, a kínai nemzeti könyvtár kénytelen megvásárolni minden olyan művet, amit nem kap meg. A nemzeti könyvtár tárgyalásokat kezdett a GAPP bevonásával az egységes köteleispéldány-szolgáltatásról; aminek hatására remélhetőleg a jövőben növekedni fog

a beszolgáltatott köteles példányok mennyisége. Kívánatos lenne egy olyan könyvtári törvény kibocsátása is, amely tekintettel van a köteles példányok ügyére.

Hongkong, Makaó és Tajvan esete

Noha Hongkong és Makaó 1997-ben, illetve 1999-ben ismét Kína fennhatósága alá kerültek, speciális irányítású, autonóm tartományai a Kínai Népköztársaságnak, tehát nem is kerülnek be a nemzeti regisztrációba, mint ahogy a tajvani publikációk sem. E mögött kizárólag politikai és nem technikai okok húzódnak. Hongkongban a köteles példányokat a városi közkönyvtárak és néhány egyetemi könyvtár kapja. Makaó központi nemzeti könyvtárának feladata az ISBN regisztráció, ezért ez a könyvtár kapja a köteles példányokat. Tajvan esetében a nemzetközi kiadványcseré hivatal az ISBN-iroda, mely megkapja a tajvani kiadók kiadványait, és az ISBN, ISSN, ISNC számokon kívül címléírással (CIP) is ellátja azokat. Az a használó, aki nemzeti bibliográfiai szintű tájékoztatást szeretne kapni, az említett intézményekhez fordulhat. Az OLCC szolgáltatni tudja az említett három területen megjelent azon monográfiák CNMARC formátumú rekordjait, amelyek jelen vannak a kínai nemzeti könyvtár gyűjteményében.

Bibliográfiai formátumok és az osztályozási rendszerek

Kínában a könyvtárak két MARC formátumot használnak: a MARC21-et és a nemzeti CNMARC változatot. A nemzeti változatot az Unimarc struktúrája szerint a kilencvenes évek elején készítették el, és a szabványos Unimarc mezőkhöz speciális mezőket illesztettek a kínai nyelvű publikációk számára. Számos kisebb könyvtár a CNMARC-ra alakított Unimarc for-

mátumot használja, minden kiadványtípusra. A nagyobb, jelentősebb idegen nyelvű állománnyal rendelkező könyvtárak inkább az USMARC/MARC21 formátumot részesítik előnyben, a nemzetközi csereformátum kompatibilitására is gondolva. A nemzeti könyvtárban a CNMARC-ot használják és a kínai osztályozási rendszert, kínai tezaurusszal a kínai nyelvű kiadványokhoz, és a MARC21-et a külföldi kiadványokhoz, ide értve nemcsak a nyugati nyelveket, hanem a japánt és az oroszot is. A nyugati nyelvek esetében legszívesebben az AACR2 szabályait, az amerikai Kongresszusi Könyvtár tárgyszójegyzékét (LC Subject Headings) és egységesített besorolási rekordjait alkalmazzák, osztályozási rendszerként pedig a kínai könyvtári osztályozást. Az Aleph 500-as rendszer lehetővé teszi a kétféle katalogizálási szabályzat szerint készült két adatbázis külön kezelését, jelenleg azonban semmilyen informatikai szintű korreláció nincs a két adatbázis között, ezért keresik a kapcsolat megteremtésének lehetőségét.

Különböző MARC formátumok és különböző leírási szabályzatok a tartományokban

A könyvtárak nagyobb része a kínai kiadványok tekintetében a CNMARC prototípusára alapozott Unimarc formátumot használja. Hongkongban a legtöbb könyvtár a nyugati országok szabályait követi és a MARC21 formátumot alkalmazza, minden kiadvány esetében. Makaó könyvtárai vagy a CNMARC, vagy a MARC21-et használják. Tajvanon a nagykönyvtárak a CNMARC, vagy az LCMARC/USMARC, a közepesek inkább a CNMARC formátumot használják. Az Unimarc-ot használó könyvtárak számára különböző leírási szabályok léteznek, különösen a nevek autorizált formái tekintetében. A latin betűkre átírás során előfordul a nevek eltérő tagolása (pl.: „mao ze dong” vagy „Mao Zedong”).

CIP, BIP és az országos letéti könyvtár

A kiadói és nyomdai főigazgatósághoz tartozó országos letéti könyvtár a CIP (*Cataloging in Publication*) szolgáltatás felelőse. A kulturális minisztérium és a GAPP közötti koordináció hiánya mutatkozik meg a kínai nemzeti könyvtár és az országos letéti könyvtár közötti kapcsolat gyengeségében is. A CIP problémái három pontban összegezhetők.

- 1) A CIP alapja az a pre-publikáció, amit a GAPP-nak küld a kiadó. Néhány cím közvetlenül a megjelenés előtt változik meg, ezért sok CIP-leírás nem tudja tükrözni a kiadvány tényleges helyzetét, állapotát. A CIP voltaképpen csak egy hasznos segédlet a kiadó számára az ISBN regisztrációhoz.
- 2) A CIP-et nem könyvtárosok készítik.
- 3) A CIP nem jogosít fel a MARC formátumú rekord forgalmazására.

Néhány kereskedelmi társaság megfontolás tárgyává tette Kínában, hogy a CIP-et felhasználja BIP (*Books in Print*) információk előállítására. A Rentian nevű magán-könyvkereskedés igyekszik létrehozni egy „Kínai könyvek megjelenés előtt” (*Chinese Books in Print*) elnevezésű szolgáltatást.

Tulajdonképpen a GAPP információs rendszere a BIP egy típusának tekinthető, csak éppen az eredményei még nem láthatók. A kínai kiadók egyesülete is létrehozott egy társaságot a megjelenés előtt álló könyvek regisztrálásra, versenyben a Rentian kereskedéssel. Nagyszabású terveik megvalósítására öt évet szánnak.

Egy másik nemzeti bibliográfia

Léven a GAPP az ISBN-regisztráció felelőse, a hozzá tartozó letéti könyvtár évente kiadja a megjelent könyvek országos jegyzékét. Tulajdonképpen egyfajta nemzeti bibliográfiáról van szó, mely részben a CIP szolgáltatáson alapul, és amelyet elsősorban a gyarapító könyvtáro-

sok használnak. Mivel nincs BIP-szolgáltatás, a könyvtárosok gyakran használják információforrásként a CIP-et. Ennek az országos könyvtárának van egy CD-ROM változata is, ám mivel nem követi szigorúan a cíMLEÍRÁSI szabályokat, a feldolgozó könyvtárosok számára gyakorlatilag használhatatlan.

Authority control

A kínai nemzeti könyvtár 1995-ben kezdte meg építeni saját egységesített besorolási adatfájlait, mely mostanra egy mintegy 600 000 rekordot tartalmazó adatbázis lett. A GARR (*Guidelines for Authority Records and References*) irányelvei szerint megfogalmazott névforma-egységesítési szabályokkal. Ugyanakkor a szabályzat még nincs véglegesítve, viszont évek óta hiányzik a revíziója is. Többek között ellentmondások vannak az egységesített névforma és a hozzáférési pontként kiválasztott névformák között a különféle kínai könyvtárak gyakorlatában.

A testületi nevek esetében még csak most tervezik az egységesítést, ám mindez igen jelentős emberi és anyagi ráfordítást igényel. A kínai nemzeti könyvtár keresi a lehetőséget a más könyvtárakkal való együttműködésre és egyetlen egységes szabályzat használatára.

Problémák

A fejlesztésekhez az alábbi problémákat kell még figyelembe venniük:

- 1) a két nemzeti bibliográfia egyidejű jelenléte: egyikük (a kínai letéti könyvtár országos könyvjegyzéke) teljesebb, de nem a könyvtárosok számára készült, a másik (a nemzeti könyvtár által készített nemzeti bibliográfia) viszont nem teljes, de a könyvtárak egy részének van címezve (szabályos, átvehető rekordokkal);
- 2) az idegen nyelvű kiadványok kimaradnak a nemzeti bibliográfiából, attól a pillanattól, hogy a kínai és az idegen nyelvű kiadvá-

- nyok külön adatbázisokban szerepelnek, más formátumú rekordokkal;
- 3) a meglehetősen hiányos bibliográfiai lefedettség. A nemzeti könyvtár adatbázisa nem tartalmazza a tankönyveket, a gyermek és az ifjúsági irodalmat, amit számos ország nemzeti bibliográfiája magában foglal;
 - 4) készült egy terv a bibliográfiai adatszolgáltatásra más országok számára. Ennek kapcsán az alábbi kérdésekkel kell szembenézni:
 - a) átmenet a CNMARC és a MARC21 formátum között: szükség van a manuális beavatkozásra, nincs egyszerű és kétirányú konverzió;
 - b) a kínai osztályozási rendszer áttérése a Dewey rendszerre: az átjárás teljességgel lehetetlen; csak egy részét lehet tervezni, manuális munkát igényel;
 - c) a kínai és a transliterált karakterek kon-

verziója, és a 880-as mező létrehozása a kínai karakterek számára: sok rész tekintetében lehetséges, de a személynevek esetében nem automatizálható;

- d) a manuális és automatikus konverzió: ha döntés születik a külföldiek számára nyújtandó MARC21 formátumú rekordokról, szükség lesz nagy mennyiségű emberi és gazdasági erőforrásra.

Zárszó

A kínai nemzeti könyvtár jelenleg azon fáradozik, hogy bibliográfiai pozícióját megerősítse. Adatbázisát még teljesebbé teszi a jövőendő használók számára, és keresi az utat, hogy a különböző felhasználók számára a megfelelő formában nyújtson szolgáltatásokat.

Teljessé vált az OSZK hangarchívuma, melyben a magyar hanglemezgyártás történetét reprezentáló normál és mikrolemezeket gyűjtötték. Legutóbb a Corvina Alapítvány támogatásával sikerült 4300 lemezt megvásárolniuk.

Mint ismeretes, 1956 októberében az OSZK legnagyobb háborús veszteségeként a Magyar Rádió szomszédságában lévő zeneműtári hangarchívum gyakorlatilag megsemmisült. 1979-ben hívták fel az OSZK figyelmét Kovács József gyűjtő Csepelen őrzött hanglemez-hagyatékára, mely az 1930-as években elkezdett módszeres retrospektív gyűjtés eredményeként példás rendben, teljességre törekvően megőrizte a magyar (és az itthon megvásárolható nyugat-európai) hanglemezkiadás első évtizedeinek anyagát. A Kovács-hagyatékot dokumentáló 20 kéziratos gyűjtőfüzet 56 hanglemezgyártó cég 9479 hanglemezét tüntette fel, közte 23 magyar cég produkciójának adataival. Az 1979-ben levédett gyűjteményt a jogutódoktól sok évi módszeres gyarapítási munkája eredményeképpen vásárolta meg a nemzeti könyvtár zeneműtára.

(Szőnyiné Szerző Katalin tájékoztatója alapján, OSZK lista, 2008. május 9.)